

tással eladott tárgy vételárán túlmenő követelést is biztosítani igyekeznek a tulajdonjogfenntartással; a másik oldalon pedig az eladott tárgyon felül a biztosítéki igába be kívánják fogni az eladott tárgy helyébe lépő értéket. (Spezifikáció útján keletkezett új tárgyat, az eladásból származó vételárkövetelést.) A magyar és német bírói gyakorlat döntései nyomán veszi elméleti bonckés alá az egyes felmerülő kérdéseket. A részletkérdések megvitatására itt nincs tér. Minden esetre kiemeljük, hogy Túry teljes tudatossággal és élességgel az Interessen Jurisprudenz eszmekörében tárgyalja a vitás anyagot.

Túry a könyv szerkesztésével is érdemes munkát végzett. A testes kötet stílusos tisztelgés az ünnepeelt tanárkollega előtt. Irodalmunk a könyv-kiadás mai nehézségei és a jövődolgozósági szempontjai mellett nagyon is rászorul azokra a kivételes alkalmakra, amikor a kollegiális megbecsülés az elméletinek mondott munka fényűzését engedi meg.

B. S.

L. Reitzer: Le Réparation comme conséquence de l'acte illicite en Droit international. (Paris, 1938. Sirey.) — Szerző a címbebeli témát dinamikusán úgy határolja el, hogy annak kezdőpontja ott van, hol egy nemzetközijogi jogellenes cselekmény elkövetése már megtörtént, végpontja pedig ott, ahol a jogellenes cselekmény egyéb, a jóvátételtől különböző következményeinek alkalmazása jogossá válik; ezzel a vizsgálódás körén kívül marad egyrészt a jogellenes cselekmény feltételeinek és elemeinek, másrészt kényszerjellegű következményeinek kérdése. Szerző egyik alapgondolata az, hogy a jogellenes cselekmény következményeiben jogi sorrend van: a jogsértés primér következménye a reparáció, ez azonban nemcsak mint jog, hanem mint kötelezettség is jelentkezik a sértett oldalán és abban áll, hogy a sértett — bizonyos kivételes esetektől, pl. jogos védelem, eltekintve — kötelezve van először békés módon megkísérelni sérelme orvoslását. Csak ennek eredménytelensége esetén lehet helye kényszerjellegű szankciók alkalmazásának, amelyek ebben a második fázisban jogosakká válnak: ezzel szerző a jogszerű háború elméletének alapjára helyezkedik.

A mű bevezetése a jóvátétel, a szankció és a felelősség éles fogalomelemzésével tűnik ki. Maga a munka két részre oszlik, az elsőben a szerző a jóvátétel alapvető problémáival, a második részben a jóvátétel módzataival és terjedelmével foglalkozik. Az alapfogalmak jellegére vonatkozó általános elméleti eszme-futtatás és a főbb problémák sommás összefoglalása után szerző munkája egy esettárral és egy bibliográfiával zárul be, amelyek mindkettője szokatlanul gazdag.

Tekintettel különösen ennek a folyóiratnak a jellegére, másrészt a rendelkezésünkre álló hely szükére, nem vállalkozhatunk arra, hogy az értékes munka minden részletére kiterjedő ismerte-

tésbe vagy bírálatba fogjunk. Ehelyett csupán a műben érintett három olyan kérdéssel fogunk behatóbban foglalkozni, amelyek jelentősége túlmegy a nemzetközi jog keretén és amelyek tulajdonképpen általános jogelméleti kérdéseknek tekintendők.

A bevezetésben a szerző szembeállítja egymással a „droit international coutumier ou général“ és a „droit international arbitral ou judiciaire“ fogalmát. A megkülönböztetés kritériuma az, hogy a vitás ügy elintézése az érdekeltek szabályozása, diplomáciai egyezkedése, vagy egy a feleken kívül álló harmadik szerv közbenjárása útján történik-e. Ha elhagyjuk a „nemzetközi“ jelzőt, akkor ez a megkülönböztetés általános jelleget vesz fel és szembeállítja egymással a felek gyakorlatában, szokásában kikristályosodó jogelvet, a szoros értelemben vett szokásjogot és a bírói gyakorlatban kialakuló bírói jogot, az ú. n. precedenst. Ez a megkülönböztetés a magyar jogirodalomban nem használatos. Bevett szokás például a magyar magánjog szokásjogi jellegéről beszélni, holott a fenti megkülönböztetés alapján a magyar magánjogot tisztán bírói jognak kellene minősíteni, hiszen hazai magánjogunkban a bírói gyakorlatnak a jogfejlesztés szerepén kívül még az a speciális feladat is jutott, hogy írott jogforrásaink is nem egy esetben (Tripartitum, I. T. Sz.) a bírói gyakorlat révén váltak élő joggá. Annál inkább használatos azonban ez a megkülönböztetés külföldi jogokban, nevezetesen az angol jogban, mely példának felhívása a magyar és angol jogok hasonló szokásjogi jellegénél fogva különösen indokolt. Az angol jogforrások felosztásánál szembeállítják egymással a „custom“ és a „judicial precedent“ fogalmát, míg előbbi a „customary law“ forrása, addig utóbbi a „case law“-t eredményezi (Sir John Salmond); még ennél is élesebben juttatja érvényre az ellentétet az a felosztás (G. Keeton), amely a jogforrásokat „binding sources“ és „persuasive sources“ csoportjára osztja; eszerint míg a „precedent“ az első, addig a „custom“ a második csoportban foglal helyet, amelynek kötelező ereje nincsen.¹⁾ Az utóbb említett felosztás mindjárt rámutat arra a nehézségre, melyet ez a megkülönböztetés rejt magában: ha a bírói jogot a szokásjogtól differenciáljuk, akkor kérdés, hogy az, ami szoros értelemben vett szokásjognak nevezetik, jog-e valójában, vagy csak szokás, vagyis egyáltalában jogforrásnak minősíthető-e. A jog kritériuma a kikényszeríthetőség; hogy a felek állandó gyakorlatában követett elv jogszabály-e, az akkor fog megmutatkozni, amikor a felek egyike először fog eltérni akarni ettől a gyakorlattól, s perre kerül a sor. Ha a bíróság szankcionálja a felek gyakorlatát, akkor a szokásból jogszabály lesz, de ekkor tulajdonképpen a bírói ítélet az, amely kikényszeríthető, tehát ismét csak bírói joggal állunk szemben. Ha ellenben a bíróság nem szank-

¹⁾ L. erre vonatkozólag jelen sorok írójának cikkét Potgári Jog, 1937. október.

cionálja a felek gyakorlatát, akkor az addig követett szokás nem veszi fel jogszabály jellegét, a szokásból tehát nem lesz szokásjog. — A magánjog szempontjából vizsgálva tehát ezt a kérdést, azt kell mondanunk, hogy a tárgyalat felosztás oda vezet, hogy a szoros értelemben vett, vagyis nem bírói jogot alkotó szokásjogot teljesen kirekesztjük a jogforrások köréből. Nem hozható ellenben fel ez az érv akkor, amikor a tárgyalat disztinkciót a nemzetközi jogra alkalmazzuk. A kikényszeríthetőség eleme a „droit international coutumier ou général“-ban csak úgy megvan vagy nincs meg, mint a „droit international arbitral ou judiciaire“-ben és közöttük olyan jellegbeli különbség, mint a két jogforrás között a nemzeti jogban, nem áll fenn. Szerző állásfoglalása, amikor e disztinkció alapjára helyezkedik és mindkét eset „jogi“ természetét vitatja (10. old.), nézetünk szerint feltétlenül helyes.

A második és harmadik kérdés, amelyhez hozzászólni kívánunk, egymással szorosan összefügg. Szerző „Problèmes fondamentaux de la réparation“ cím alatt azt a kérdést érinti, hogy a kártérítés szükségyszerű eleme-e minden jogrendszernek, vagy nem. Szerző a kérdést az utóbbi értelemben dönti el és szerinte (31. old.): „Il peut y avoir des systèmes juridiques qui rattachent la sanction immédiate-ment à l'acte illicite.“ Ez a tétel egyenes következménye szerző azon állásfoglalásának, amellyel a jóvátétel, a kártérítés fogalmát szembeállítja a kényszeraktusok, a szankciók fogalmával; míg előbbi a jogsértést elkövető állam ténye, addig utóbbiak a sértett egyoldalú aktusai (23. old.). Ez a szembeállítás teljesen logikus szerző azon rendszerében, amelyet e sorok elején éppen a jogellenes cselekmény következményeinek fokozatosságával jellemeztünk. Nem tartjuk azonban helytállónak ezt a disztinkciót akkor, amikor szerző elhagyva a nemzetközi jog terét, ezt általános érvényű tételként formulázza meg. Egy jogrendszeren belül a kártérítés és a kényszer, a szankció, nem állanak egymással szemben mint két egymástól független tényező egyoldalú tényei. A kártérítési kötelezettség maga is egy szankció, a kártérítési kötelezettségben is benne van a kényszer eleme; ez a kötelezettség nem azzal keletkezik, hogy valaki kártérítést reklamál és teljesítése nem a másik egyoldalú tényéből áll. Ez a kötelezettség valójában a jogsértés elkövetésével jön létre és lényege és kikényszeríthetősége a jogrend normáiban rejlik. — Míg tehát egyrészt azt kell mondanunk, hogy a kártérítés maga is szankció, addig másrészt ki kell emelnünk, hogy a jogsértő cselekményhez fűződő mindennemű szankcióban implicite mindig benne van a kártérítés — materiális vagy immateriális jóvátétel — eleme. Minden szankció érdeksorbitás, ez pedig önmagában véve jogtalan. A jogrend azonban nem lehet felépítve a jogtalanság megengedett voltára. Ha ezt az érdeksorbitást nem előzte volna meg egy másik, amelyet éppen amaz hivatott helyrehozni, és nem állana fenn az a szabály, hogy a jogellenes érdeksorbitás érdeksorbitás árán is helyreho-

zandó, akkor a szankciók minden jogalapot nélkülöznének. Ez a tétel a büntetésre is áll, amelyben a jóvátétel immatériális jelleget öltve szintén jelen van. Szerző a jogsértés kötelezettségkeltő voltát felismeri, azonban ezt különösen a sértett oldalán vizsgálja. Ezt meg kell értenünk, ha meggondoljuk, hogy szerző nemzetközi jogot írt és azt kívánja kimutatni, hogy a békés egyezkedésnek meg kell előznie a kényszeraktusokat. Hogy a sértett oldalán ilyen kötelezettség a nemzetközi jogban fennáll, azt készséggel elismerjük, de nem szabad szem előtt téveszteni azt, hogy az elsőrendű kötelezettség a sértő oldalán születik. A primér kötelezettség az, hogy az okozott jogsérelem helyrehozandó; sértő erre kötelezve, sértett erre jogosítva van; csak ennek folyománya az a szekundér kötelezettség, mely a sorrendre vonatkozik. Előbbi kötelezettség hiányában a másik is elvesztenié alapját és a pusztá megállapítás, hogy a békés egyezkedésnek meg kell előznie a kényszereszközök alkalmazását, a „nemimnem laedere“ elvénél többet nem igen fejez ki.

A harmadik kérdést, melyhez hozzászólni kívánunk, szerző „Digression sur le caractère du droit international“ címen tárgyalja (208. old.). Szerző a büntetőjog és magánjog alapvető különbségét abban látja, hogy míg előbbiben a jogsértést közvetlenül követi a szankció, addig utóbbiban közbeiktatódik a kártérítés kötelezettsége ill. lehetősége, amelynek segítségével a jogsértést elkövető mintegy kivonja magát a szankció alól (szerző itt nyilván csak a személyt érő kényszerert tekint szankciónak). — Fentebb kifejtettük, hogy a kártérítés maga is egy fajtájú szankció s így szerző megállapítását nem fogadhatjuk el. De nem áll meg ez a tétel akkor sem, ha a kártérítés és kényszer kérdésében egyébként szerző álláspontjára helyezkedünk. A modern büntetőjogban a pénzbüntetés mind nagyobb szerephez jut, ez az intézmény pedig szerző tételének egyenes negációja. Erre szerző is gondol, amikor a pénzbüntetést „cas limites entre les deux domaines“-nek nevezi; valójában azonban, ha ez egy határeset, akkor is sokkal nagyobb fontosságu, semhogy egyszerűen annak a megengedett kivételnek volna tekinthető, amely a szabály érvényét nem érintené. Elképzelhető oly büntetőjogi rendszer, amely tisztán a II. Bn. 4. §-hoz hasonló szabályozásra van építve; lehetséges másrészt, hogy a magánjogi törvényhozó magánjogi kötelezettségek megszegéséhez közvetlenül a személyt érő szankciókat fűzzön. Az a különbség, amelyet szerző kiemel, a pozitív jogban nagyon sok esetben igaz lehet; ez a különbség azonban mégsem nevezhető alapvetőnek, mert tulajdonképen nem más, mint egy lényegbeli, belső eltérés külső megnyilvánulása. Ha a büntetőjog és a magánjog között lényegbeli, alapvető különbséget keresünk, ezt csak a védelem tárgyát képező érdekek különbözőségében találjuk meg. A törvényhozó különbözőképen értékeli a jogilag védett érdekeket és egyeseket közjogi, másokat magánjogi szankcióval véd.

Aszerint, hogy a jogellenes cselekmény milyen érdeket sértett, éri a cselekmény elkövetőjét magánjogi (kártérítési kötelezettség) vagy büntetőjogi szankció (utóbbi az, amit szerző kizárólag szankciónak tekint). Az itt levezetett tétel igazságát mutatja az az eset is, mikor egy jogellenes cselekmény egyidejűleg magánjogi és közjogi szankciót is von maga után. Szerző elméletével nem lehetne megmagyarázni, hogy a jogellenes cselekmény elkövetőjét közvetlen szankció is éri ugyanakkor, amikor kártérítési kötelezettsége is fennáll. Ebben az esetben nyilvánvalóvá lesz, hogy a kártérítés nem egy szankciót helyettesítő, az adóst a szankció alól mentesítő eszköz, hanem maga is egy bizonyos fajtájú szankció, amely a jogsértés természete szerint önállóan, vagy más jellegű szankció mellett is érvényesülhet.²⁾

Szóljunk egy szót a könyv mottójáról. Szerző nem választhatta volna jobban a mottóját ehhez a könyvhöz, amelyet a béke könyvének kell neveznünk. Szerző igazi alapgondolata: a nemzetközi jog a béke joga, nem pedig a háborúé. A XIII. századbeli Henricus Goethals óta, akinek szavait szerző műve élére iktatta, sokan voltak ezen a véleményen, amelyet szerző vall. Ma, amikor a nemzetközi jog kríziséről szokás beszélni, örömmel kell üdvözölni egy ilyen munkát, amely azt mutatja, hogy a béke jogába vetett hit még nem veszett ki a jogászi gondolatvilágból. A munka, mely a nemzetközi irodalmat és a francia jogi irodalmat egyaránt gazdagítja, tökéletes franciaságával nem árulja el, hogy szerzője magyar. Ezt a körülményt büszkeséggel emeljük ki és meg vagyunk róla győződve, hogy a mű a magyar jogászság legnagyobb érdeklődésére tarthat számot.

Dr. Zajtay Imre.

Csulak—Keresztessy: Az egyszeri beruházási hozzájárulás második lényegesen bővített kiadása. Az 1938:XX. t.-c. alapján fizetendő egyszeri beruházási hozzájárulás kivetése és kezelése tárgyában megjelent törvény és az 1500/1938. P. M. számú végrehajtási utasítás, valamint e fölöttébb bonyolult joganyagnak a gyakorlat igényeit szolgáló részletes és felvilágosító példákkal ellátott kommentárjának *második lényegesen bővített kiadása* a Magyar Jogászegylet Könyvtárában *Az egyszeri beruházási hozzájárulás* címmel megjelent.

A kommentár szerzői: dr. Csulak Elemér miniszteri tanácsos és dr. Keresztessy Ernő miniszteri osztálytanácsos, akik közvetlenül résztvettek a törvény és rendelet előkészítésében, valamint a kivetési munkálatok irányításában, s így a rendkívül bonyolult joganyag leghivatottabb értelmezői.

²⁾ L. részletesebben jelen sorok írójának cikkét *Jogállam*, 1936 december.